

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدِ الْأَمِينِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ أَمَّا بَعْدُ

АЗИЗ УМРНИНГ ҚАДРИГА ЕТАЙЛИК!

Муҳтарам азизлар! Маълумки, дунё ҳаёти – ҳар бир инсонга берилган ўткинчи синов муддатидир. Ундаги ҳар бир кун, соат, дақиқа ва ҳатто сония инсон учун кўп фойда келтирадиган ғанимат бир фурсатдир.

Динимиз манбаларида инсон умрининг қадри баландлигига ишоралар жуда кўп. Хусусан, ояти карималарда инсоннинг болалик, ёшлик, қарлик даврларини тасвирланиб, бу даврлар тезда ўтиб кетиши баён қилинади. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай дейди:

وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ

فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا

яъни: “(Эй, Муҳаммад! Одамларга) дунё ҳаёти мисолини келтиринг. (У) худди бир сув кабирки, Биз уни осмондан ёғдиргач, (бахорда) у сабабли ер ўсимликлари (бир-бирига) аралшиб (қалинлашиб) кетур, сўнгра (кузда) шамоллар учуриб кетадиган хашакка айланиб қолур. Аллоҳ ҳамма нарсага қодир зотдир” (Каҳф сураси 45-оят).

Ушбу ояти каримада инсон умрининг баҳори – ёшлик даври ва кузи – кексалик айёми экани ҳақида мисол келтирилмоқда.

Инсон ҳаётидаги асосий ғоя – имон-эътиқод билан солиҳ ҳаёт кечириш, ўзгаларга имкон борича наф келтириш ва яхши из қолдиришдир.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда марҳамат қилади:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

яъни: “У (Аллоҳ), сизларнинг қай бирингиз яхшироқ амал қилишингизни синаш учун ўлим ва ҳаётни яратган Зотдир” (Мулк сураси 2-оят).

Ушбу ояти каримада ўлим билан ҳаёт одамлардан қайси бири чиройлироқ амал қилишини имтиҳон қилиш учун яратилгани баён қилинмоқда. Демак, инсон умри бекорга берилмайди, уни беҳуда ишлар билан зое қилиш мумкин эмас. Балки умр – хайрли амаллар, фойдали ишлар, элу юртга манфаат келтирадиган ҳамда охират учун захира бўладиган буюк ишларни амалга ошириш учун берилган қимматли фурсатдир.

Бўш вақтни ғанимат билиш ҳақида Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам машҳур ҳадиси шарифларида шундай деганлар:

﴿نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ﴾ (رواه الإمام البخاري عن ابن عباس رضي الله عنهما).

яъни: **“Икки (буюк) неъмат борки, кўп одамлар улардан зафлатда қоладилар. Улар – сихат-саломатлик ва бўш вақтдир”** (Имом Бухойй ривоятлари).

Яна бир ҳадиси шарифда бундай марҳамат қилинган:

﴿اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ، وَغِنَاكَ قَبْلَ فَقْرِكَ، وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ﴾ (رَوَاهُ الْإِمَامُ الْحَاكِمُ عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا)

яъни: **“Беш нарсдан олдин беш нарсани ганимат билинг: кексалигингиздан олдин ёшлигингизни, касаллигингиздан олдин саломатлигингизни, камбагаллигингиздан олдин бойлигингизни, машгуллигингиздан олдин бўшлигингизни, ўлимингиздан олдин ҳаётингизни”** (Имом Ҳоким ривоятлари).

Ҳофиз Ибн Ҳажар раҳимахуллоҳ айтадилар: **“Соғлиги ва бўш вақтини Аллоҳ таолога ибодат қилиш учун фойдаланган киши нақадар бахтлидир! Аммо соғлиги ва бўш вақтини Аллоҳ таолога гуноҳ қилиш учун сарфлаган одам нақадар зиёнкордир!”**

Киши фойдали ишлар билан машғул бўлиб, бефойда ишлардан ўзини тийиши унинг диёнати гўзал эканига далолат қилади. Бу ҳақда Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам шундай деганлар:

﴿مَنْ حَسَنَ إِسْلَامِ الْمَرْءِ: تَرَكُهُ مَا لَا يَعْينُهُ﴾ (رواه الإمام الترمذي عن أبي هريرة رضي الله عنه).

яъни: **“Кишининг намунали мусулмон бўлиши – фойдасиз нарсаларни тарк қилиши билан бўлади”** (Имом Темизий ривоятлари).

Бу ҳадиси шарифни Ҳамза Киноний раҳимахуллоҳ шарҳлаб бундай деганлар: **“Бу ҳадисга амал қилиш – Исломнинг учдан бирига амал қилиш ҳисобланади”** (“Танвийрул ҳаволик” китоби).

Машҳур тобеинлардан Ҳасан Басрий раҳматуллоҳи алайҳ вақтни қадрига етиш ҳақида қуйидаги ибораларни айтганлар:

"يا ابن آدم، إنما أنت أيام، كُلَّمَا ذَهَبَ يَوْمٌ ذَهَبَ بَعْضُكَ"

яъни: **“Эй одам боласи! Сен маълум кунлардан иборатсан. Қачон бир кунинг ўтса, бир бўлагинг кетди деганидир”**.

Азизлар! Умримиз чекланган экан, ўтаётган ҳар бир онимизнинг қадрига етсак, вақт ҳамиша бизнинг фойдамизга ишлайди.

Қиёмат куни ҳар бир шахс Аллоҳ таолонинг ҳузурда ўтказган вақти ҳақида сўралади. Бу ҳақда Расулulloҳ саллаллоҳу алайҳи васаллам ҳадиси шарифларида марҳамат қилганлар:

﴿لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعِ خِصَالٍ: عَنْ عُمْرِهِ: فِيْمَ أَفْنَاهُ؟ وَعَنْ شَبَابِهِ: فِيْمَ أَبْلَاهُ؟ وَعَنْ مَالِهِ: مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ؟ وَفِيْمَ أَنْفَقَهُ؟ وَعَنْ عِلْمِهِ: مَاذَا عَمِلَ فِيْهِ؟﴾ (رواه الإمام الترمذي عن معاذ بن جبل رضي الله عنه).

яъни: **“Қиёмат кунда банда тўрт нарсдан сўралмагунча, унинг қадами жойидан жилмайди: умрини нимага сарфлагани, йигитлик даврини қандай ўтказгани, молини қаердан топиб, қаерга сарфлагани ва олган илмига қандай амал қилгани”** (Имом Темизий ривоятлари).

Демак, инсон умрининг ҳар бир давридан умумий равишда, ёшлик давридан эса ўзига хос шаклда сўралади.

Бугунги кунда баъзи каттаю-кичикнинг вақти, умри бекорга исроф бўлаётган майдон – ижтимоий тармоқлардир. Баъзи ёшу катта телеграм, фейсбук,

инстаграм, ютуб ва тик-ток каби ижтимоий тармоқларда кунига соатлаб вақтларини сарфламоқда. Яхшиликка, хайрли мақсадлар, билим олиш ё билим тарқатиш йўлида фойдаланаётганларга офарин деймиз, лекин аксарият вақтда кўнгилочар ўйинлар, бемаъни расм ва видеоларни кўриб, умрини шамолга совурадиганлар ўз оёғига болта урган кишидан фарқи йўқ. Гуноҳни пулга сотиб олган бўлади, холос. Чунки бекорга сарф бўлган вақтдан муҳим ишларга сарфланганда эди, қанчалик фойда бўларди. Ҳатто кечаси билан бедор бўлиб, ўйин ўйнаб чиқадиганлар шуни ўрнига ухлаб дам олгани фойдалироқ бўлади. Ундан кўра ҳар бир ёш ўзининг олдига катта мақсадлар қўйиб, дунё-охирати учун фойдали илм ўрганиши, бирор касбни пухта эгаллаши, тил ўрганиши ўзига ҳам, ўзгаларга ҳам яхшироқдир.

Умрни бекорга совуришнинг яна бир кўриниши, баъзи ёшлар ўртасидаги чойхона (гап)ларнинг ҳаддан ташқари кўплигидир. Ҳатто баъзиларнинг ҳар куни чойхонаси бор. Бу, ҳар куни катта эҳтимол билан 2-3 соат вақт бекорга сарф бўлади, дегани. Ўзаро суҳбатда фойдали мавзулар кўтарилса, яхшиликка тарғиб, ёмонликдан қайтариш бўлса, майли. Лекин аксар ҳолатда бекорчи ва ғийбат гаплар бўладиган чойхоналар қалбни қорайтиришдан бошқасига ярамайди. Умр – исроф, пул – исроф, вақт – исроф! Агар улфатлар ҳар куни шунча вақтни фарзанд тарбиясига ажратса, қанчалик яхши натижа берган бўларди?! Эртага ўзимизни айбимиз билан фарзандлар ноқобил бўлиб чиқса, айбни ўзгалардан излаб юрамиз, Аллоҳ сақласин!

Муҳтарам азизлар! Вақтимиз етарли бўлган пайтда китобхонликни йўлга қўйиш жуда фойдалидир. Ўзимиз бу ишда ўрнак бўлиб, фарзандларимизни қизиқтирайлик. Фарзандларимизнинг бўш вақтларини китоб ўқиш, илм-маърифат ҳосил қилиш каби фойдали ишлар билан машғул қилиш – биз, ота-оналар, зиммамизда эканини доимо ёдда тутишимиз керак!

Ўтган улуғларимизнинг ҳаётларидаги баъзи мисоллар билан танишсак, мақсадга мувофиқ бўлади:

Шафиқ ибн Иброҳим Ал-Балхий айтадилар: *“Биз Абдуллоҳ Ибн Муборакка: “Нима учун намоз ўқиб бўлганимиздан сўнг биз билан бирга ўтирмайсиз?” – деб сўрадик. У киши: “Саҳобалар ва тобеинлар билан бирга ўтиришига кетаман”, – дедилар. Биз: “Саҳобалар ва тобеинлар қаерда экан?” – деб, ҳайрон бўлиб яна сўрадик. Шунда у зот: “Китоб ўқийман, шунда улар ҳақида, қилган ишлари ҳақида билиб оламан”, – деб жавоб бердилар”.*

Абдуллоҳ ибн Масъуд разияллоҳу анҳу айтадилар:

"مَا نَدِمْتُ عَلَى شَيْءٍ نَدِمِي عَلَى يَوْمٍ عَرَبْتُ فِيهِ شَمْسُهُ، نَقَصَ فِيهِ أَجَلِي، وَلَمْ يَزِدْ فِيهِ عَمَلِي"

яъни: *“Кўёш ботиб, куним ўтиб, менга берилган муҳлат қисқариб, унда амалим зиёда бўлмаганига ачинганим каби бирор нарсага ачинмадим”.*

Умар ибн Абдулазиз раҳимаҳуллоҳ айтганлар: *“Кеча ва кундуз сенинг жисмингда ўз ишини кўрсатяпти. Демак, сен ҳам уларни ганимат билиб, фойдаланиб қол”.*

– Муҳаддис, фақиҳ Имом Нававий раҳимаҳуллоҳ қисқа умрлари (40 йил) давомида 500 та китоб ёзганлар.

– Абу Хурайра разияллоху анху бир кунда 12 000 (ўн икки минг) марта, Холид ибн Марвон эса 100 000 (юз минг) марта тасбеҳ айтар эдилар.

– Ҳиндистон диёрида яшаган ҳазрат Ашраф Али Таҳонавий раҳимахуллоҳ қисқа умрлари давомида 1 500 (бир ярим минг) китоб ёзадилар. Шунингдек, ўзларидан кейин кўпгина муршид ва валий даражасига эришган шогирдлар ҳам қолдирганлар. Ана баракали, узоқ ва сермазмун умр!

Ислом уламоларидан бири фақат нонни ивитиб ер эди. Сабаби сўралса, “*шундай қилсам, камроқ вақт сарфлайман*”, деганлар.

Мусулмон бўлмасда ўрناق олишимиз мумкин бўлган дунёга таниқли бир миллиардер доим беш-олтита бир хил кўйлак, бир хил шим олар экан. Нега, деб сўралса, “кийим танлашга вақтим кетмасин”, дер экан. Яна бири эса ҳеч боғичли пойабзал олмас экан, нега, дейилса, “ипини ўтказишга вақтим кетмасин”, деб жавоб бераркан. Аслида биз, мусулмонлар, вақтнинг қадрига етишга ҳақлироқмиз, чунки динимиз умрни фойдали ишларга сарфлашга қаттиқ тарғиб қилади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, ҳар биримиз вақтдан унумли фойдаланиб, умримизни ибодатлар, ҳалол касб-кор, илм-маърифат, зикру тасбиҳ, савобли ишлар ва ватанамиз равнақи учун сарфлашимиз керак бўлади.

Мухтарам азизлар! Ҳозирги кунда айрим кимсалар баъзи заиф ҳадисларда келган “жавроб” иборасини “пайпоқ” деб таржима қилиб, таҳоратда пайпоққа масҳ тортиш мумкин дея одамларни чалғитмоқдалар. Аслида ҳадиси шарифда зикр қилинган **жавроб** бошқа ва яқин пайтларда пайдо бўлган **пайпоқ** бошқа эканини англаш учун ортиқча ақл ёки билим керак эмас.

Расулulloҳ саллаллоху алайҳи васалламнинг даврларида жорий бўлган жавробга берилган таърифларнинг ҳаммасини ўрганиб, хулоса қилинса, **жавроб** – *жундан ёки пахтадан тўқилган қалин матодан бўлган, оёқни иссиқ тутиши учун кийиладиган ёки оёққа ўраладиган, энг камида ости теридан бўлган нарса* экани маълум бўлади.

Мўътабар фикҳий манба “Иноя шарҳул Ҳидоя” китобида шундай дейилади:

“Жавробга масҳ тортишнинг ҳукми уч хил кўринишда бўлади:

- Агар у қалин жавроб бўлиб, остига тери қўйилган бўлса, масҳ тортиш жоиз. Бунга уламоларимиз иттифоқ қилганлар.

- Теридан бўлмаган юпка жавроб бўлса, масҳ тортиб бўлмайди. Бунга ҳам барчалари иттифоқ қилганлар.

- Теридан бўлмаган, лекин қалин жавроб бўлса, Имом Аъзам наздида масҳ тортиш дуруст эмас”.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, барча фақиҳлар ва мужтаҳидлар сув сизиб ўтадиган, оёқда ўзини тутиб тура олмайдиган, яъни боғичсиз тушиб кетадиган, юқорида айтилган 6 км масофагача кийиб юрилса, йиртилиб кетадиган пайпоқлар ва пойабзалга масҳ тортиш жоиз эмаслигига иттифоқ қилганлар. Агар кимдир ҳозирги юпка пайпоқларга масҳ тортаётган бўлса, Имом Абу Ҳанифа ва у зотнинг икки шогирдлари ҳамда Имом Молик, Имом Шофеий, Имом Аҳмад ибн Ҳанбалнинг мазҳабларига кўра унинг таҳорати дуруст бўлмайди.

Аллоҳ таоло умримизга файзу барака берсин! Вақтимизни доимо дунё ва охиратимиз, динимиз ва халқимиз учун фойдали ишлар билан ўтказишни насиб айласин! Омин!

Ҳурматли имом-домла! Келаси жума маърузаси “**Илмли ёшлар – юрт келажаги**” ҳақида бўлади, иншааллоҳ.